

Gabriel García Márquez

Visat núm. 15

(abril 2013)

per Francesc Galera

El talent narratiu desbordant de Gabriel García Márquez, autor essencial de la literatura universal del segle XX, ha estat elogiat a bastament per la crítica i ha rebut un suport incondicional del públic.

Gabriel García Márquez va néixer el 1927 en un poblet del Carib colombià, on es va criar amb els seus avis i on va conèixer de primera mà les narracions orals i les supersticions que, temps després, l'ajudarien a bastir una escriptura rica i plena de matisos. El 1947 va començar estudis de dret a Bogotà, però el 1948 es va traslladar a Cartagena d'Índies, on es va iniciar en el periodisme. El 1955 publica *La hojarasca*, la seva primera novel·la, i després *La mala hora*, *El coronel no tiene quien le escriba* i *Los funerales de Mamá Grande*. Si bé en aquestes obres comença a esbossar el món màgic tan característic de l'autor, no és fins l'aparició, el 1967, de *Cien años de soledad* que li arriba el reconeixement com a escriptor. Altres obres destacades de l'autor són les novel·les *El otoño del patriarca*, *Crónica de una muerte anunciada* o *El amor en los tiempos del cólera*, així com les seves memòries, *Vivir para contarla*. El 1982 va rebre el Premi Nobel de Literatura.

Traduccions al català

El nombre de traduccions al català d'obres de Gabriel García Márquez no es correspon gens amb la influència de l'autor colombià en la història de la literatura universal. A García Márquez, autor popularíssim, reconegut unànimement per la crítica literària i uns dels fenòmens editorials més sòlids del segle XX, només se li han editat en català un parell de títols: *Cent anys de solitud* i *Crònica d'una mort anunciada*.

Aquest fet no sembla gaire sorprenent, perquè es tracta d'un autor que escriu en una llengua a la qual la majoria de catalans té accés amb facilitat. La traducció literària de l'espanyol al català funciona prou bé en els circuits editorials en casos molt concrets, com quan els autors són catalans però escriuen en espanyol o quan l'obra fa referència a una realitat catalana molt determinada, en què d'alguna manera sembla que la traducció serveix per reintegrar l'obra en un marc que li és molt proper per origen o per temàtica. Aquest mecanisme, però, no ha acabat de fer fortuna amb obres i autors provinents de realitats allunyades de la catalana, com és el cas de García Márquez.

El fet que avui dia puguem parlar, encara que de manera molt exigua, de traduccions catalanes d'obres de Gabriel García Márquez és gairebé un fet anecdòtic: Avel·lí Artís-Gener, *Tísner*, autor de totes dues traduccions i mestre del relat memorialista, va explicar aquí i allà, en entrevistes i escrits diversos, que va ser la seva pròpia iniciativa, seguida per tot un seguit de circumstàncies favorables, l'origen d'aquestes versions.

L'encàrrec de la traducció de l'obra més destacada de Gabriel García Márquez, *Cien años de soledad* (1967), és una anècdota de la qual Tísner se sentia particularment satisfet. D'entrada va ser Artís-Gener mateix qui va traduir, per plaer, com a joc, només per experimentar quina sonoritat tindria

Cien años de soledad en català, les primeres pàgines de l'obra, i les va donar a llegir a García Márquez, conegut i amic seu des del temps de Mèxic, quan tots dos treballaven per a la mateixa productora audiovisual. El colombià, molt satisfet i afalagat amb aquella prova, va demanar al seu amic que continués fent la traducció, convençut que calia que es duqués a terme. Amb tot, com que l'empresa era monumental, Tísner no la va reprendre, i ni tan sols van tornar a parlar-ne més, fins que al cap d'un cert temps García Márquez mateix li va confirmar que acabava de vendre els drets de la traducció al català i que volia que la versió catalana del llibre —la versió d'Artís-Gener— tirés endavant. L'editor de García Márquez a Editorial Sudamericana, Antoni López-Llausàs, volia afalagar el seu escriptor arran de l'edició de l'exemplar un milió de *Cien años de soledad* i havia demanat a l'autor colombià què li vindria de gust per celebrar-ho. L'autor, que des de feina un cert temps vivia a Barcelona, va demanar-li que es traslladés l'obra al català, perquè li semblava lògic que hi hagués una versió en la llengua de la ciutat on vivia.

La traducció, finalment, es va publicar l'any 1970 a l'editorial Edhasa, branca europea de Sudamericana, amb el títol *Cent anys de solitud*. En el pròleg d'aquesta edició Tísner ressalta l'amor de García Márquez per la terra catalana, i explica que aquesta traducció, més que un encàrrec comercial, més que un assumpte de feina, és un homenatge per l'amic que ha assolit la fama després d'haver-se-la guanyat amb molt d'esforç:

«A l'autor li feia goig de tenir en la llengua de la ciutat que ha escollit per a viure el seu *Cien años de soledad*. Això és tot. Si de totes les versions del seu llibre la que li feia més il·lusió li produïa era la que no s'havia escrit, qui s'hauria vist amb cor de negar-la-hi? Hauríem estat capaços de confessar-li que l'obstacle major era la manca d'interès comercial de *Cent anys de solitud*?».

Artís-Gener era prou conscient que la seva traducció, en l'apartat comercial, no semblava que hagués de tenir gaire futur. De fet, la següent edició de l'obra no va arribar fins a l'any 2007, quan l'editorial Belacqva va recuperar el text íntegre de la traducció tisneriana per commemorar els vint-i-cinc anys de la concessió del Premi Nobel de Literatura a Gabriel García Márquez i els quaranta anys de la publicació de l'original.

La iniciativa d'editar en català les obres de García Márquez no es va reprendre fins al cap de dotze anys, el 1982, amb l'obra *Crònica d'una mort anunciada*, també en versió d'Avel·lí Artís-Gener. En aquesta ocasió va ser l'editorial Grijalbo la que es va proposar incloure una obra del colombià dins de la col·lecció «Plec de Setze», que reunia obres d'autors del segle XX, tant catalans —Ferran de Pol— com d'autors forans —Scott Fitzgerald, Salinger, Hemingway— i que no en volia excloure els escriptors en llengua espanyola. García Márquez gaudia d'una bona fama i d'una bona fortuna editorial, per la qual cosa l'aposta per la traducció al català d'una altra obra seva no semblava tan estranya. A banda del colombià, la col·lecció va incloure l'obra *Els cadells* de Vargas Llosa, també traduïda per Tísner.

L'any 1981 s'havia publicat *Crònica de una muerte anunciada* i, com totes les obres de l'autor, havia obtingut un èxit fulgurant que havia empès la versió catalana, apareguda l'abril de l'any següent. Uns mesos més tard l'Acadèmia Sueca anunciava el Premi Nobel per a García Márquez, de manera que l'aposta editorial quedava reforçada pel guardó. Amb tot, l'experiència d'editar traduccions al català de García Márquez es va acabar aquí, en el punt àlgid de la seva consagració com un dels grans noms de la literatura universal.